

Sylwetka DDU

– Doradcy ds. Dostępności Uczenia się

W projekcie „Szkoła dostępna dla wszystkich” (ASA – Accessible School for All) została wykreowana rola Doradcy ds. Dostępności Uczenia się (DDU), którą może pełnić nauczyciel specjalista: psycholog, pedagog, pedagog specjalny, terapeuta pedagogiczny, logopeda.

W trakcie realizacji zadań projektowych związanych z podnoszeniem kompetencji w modelu uczenia się w działaniu nauczyciele specjaliści reprezentujący wszystkie te specjalizacje przygotowują się do pełnienia roli uniwersalnej związanej z wykrywaniem sytuacji trudnych, wynikających z rozbieżności pomiędzy potrzebami uczniów a zasobami edukacyjno-specjalistycznymi szkoły/przedszkola (w tym kompetencyjnymi nauczycieli przedmiotowych) oraz koordynowaniem i organizowaniem odpowiednich działań wspierających.

1. DLACZEGO DOSTĘPNOŚĆ EDUKACYJNA JEST WSPÓLNYM CELEM DLA WSZYSTKICH NAUCZYCIELI SPECJALISTÓW?

Dostępność w edukacji to zapewnienie wszystkim uczniom równych możliwości uczenia się i równych szans rozwinięcia swojego potencjału. Te szanse i możliwości mogą być zagrożone, gdy system szkolny reaguje w jednorodny sposób na potrzeby wszystkich uczniów. W każdej klasie czy grupie znajdują się uczniowie, dla których przyjęty ogólnie sposób nauczania pomija ich możliwości, a nawet więcej – tworzy bariery w uczeniu się, przez co cele edukacyjne w przypadku tych uczniów nie są osiągalne. Uczniowie ci wówczas mają mniejsze szanse na rozwinięcie swojego potencjału niż pozostali. Edukacja nie jest dostępna w takim samym stopniu dla wszystkich. Zadanie wykrywania takich sytuacji czy też rozbieżności pomiędzy zasobami i potrzebami oraz poszukiwanie rozwiązań wyrównujących ten stan należy do nauczycieli specjalistów, bez względu na ich zawodową specjalizację. Przepisy prawne również określają

zadania nauczycieli specjalistów zatrudnionych w przedszkolach, szkołach i placówkach, które związane są m.in. z: prowadzeniem badań i działań diagnostycznych dzieci i młodzieży; udzielaniem uczniom lub wychowankom, rodzicom i nauczycielom pomocy psychologiczno-pedagogicznej; dokonywaniem wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania dzieci i młodzieży objętych kształceniem; prowadzeniem działań z zakresu profilaktyki uzależnień i innych problemów dzieci i młodzieży, w tym działań mających na celu przeciwdziałanie pojawianiu się zachowań ryzykownych itp.¹. Rola DDU testowana w projekcie ASA wymaga zastosowania kompetencji właściwych poszczególnym kategoriom nauczycieli specjalistów, a także kompetencji uniwersalnych, związanych z kreowaniem dostępnego środowiska uczenia się. Doradca ds. Dostępności Uczenia się to przede wszystkim lider, inicjator i koordynator działań na rzecz zwiększania dostępności w swojej szkole².

1 Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (t.j. Dz.U. 2020, poz. 1280).

2 Podobny model pracy nauczycieli specjalistów jest praktykowany np. w Wielkiej Brytanii. Nauczyciel pełniący funkcję SENCO (*Special Educational Needs Coordinator*) ma za zadanie wspierać szkołę w organizowaniu odpowiednich działań dla uczniów z trudnościami w uczeniu się. Zadaniem SENCO jest koordynowanie wsparcia dla uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w tym: identyfikacja potrzeb uczniów; tworzenie planów wsparcia (IEP); współpraca z nauczycielami, rodzicami i specjalistami; monitorowanie postępów i skuteczności wsparcia; zapewnienie, że szkoła spełnia wymagania dotyczące edukacji inkluzyjnej.

2. DLACZEGO DLA OSIĄGNIĘCIA DOSTĘPNOŚCI EDUKACYJNEJ NIEZBĘDNA JEST WSPÓŁPRACA NAUCZYCIELI SPECJALISTÓW I NAUCZYCIELI PRZEDMIOTOWYCH?

Dostępność edukacyjna, czyli dbałość o równe szanse oraz możliwości uczenia się i rozwijania potencjału uczniów, realizowana jest nie tylko poprzez bezpośrednie wsparcie tych uczniów, których potrzeby są większe niż aktualne zasoby szkoły (np. oddziaływania korekcyjno-kompensacyjne), lecz także poprzez wzmocnienie zasobów szkoły (np. wzmocnienie kompetencji nauczycieli przedmiotowych) i redukcję barier (modyfikacja materiału edukacyjnego lub jego uniwersalne projektowanie). O ile wsparcie specjalistyczne (np. psychologiczne czy logopedyczne) pozostaje standardowym zadaniem nauczycieli specjalistów odpowiednio do ich specjalizacji, o tyle wsparcie konsultacyjne, mentoringowe czy szkoleniowe wobec nauczycieli przedmiotowych to rola właściwa stricte DDU. W projekcie testowany jest model pracy nauczycieli specjalistów polegający na przeniesieniu ciężaru zadań związanych z zapewnieniem edukacji dostępnej dla wszystkich uczniów w modelu indywidualnym, niejako pozaklasowym, na cały system szkolny (podejście rozpoznawane w innych krajach jako *whole school approach*). W podejściu tym praktyki włączające wdrażane są w bieżącej pracy lekcyjnej przez nauczycieli przedmiotowych, ale ich dobór oraz nadzór nad ich realizacją odbywają się pod okiem nauczycieli specjalistów.

3. JAK DORADCA MOŻE REALIZOWAĆ SWOJE ZADANIA?

Wsparcie doradczo-konsultacyjne może być świadczone przez nauczyciela specjalistę jako:

- ♦ działanie reaktywne (w kryzysie/sytuacji trudnej) – np. zorganizowanie spotkania zespołu w celu zastosowania oceny funkcjonowania ucznia przejawiającego trudności w zachowaniu zaobserwowane na lekcjach przez nauczycieli przedmiotowych;

- ♦ działanie proaktywne (zapobiegające kryzysowi) – budowanie strategii, zasobów, kultury włączania w organizacji szkoły/przedszkola, np. poprzez szkolenie nauczycieli przedmiotowych z zakresu oceniania w klasie różnicowanej, sprzyjającego nauczaniu i uczeniu się.

Każdy nauczyciel specjalista, zarówno logopeda, psycholog, jak i pedagog specjalny, ma pewną „przestrzeń styku” z działaniami nauczyciela przedmiotowego, zawsze może więc zainicjować wsparcie w postaci doradztwa, mentoringu, konsultacji czy szkolenia.

PROCES PRZYGOTOWANIA DO PEŁNIENIA ROLI DDU W PROJEKCIE ASA

Proces przygotowania nauczycieli specjalistów do roli DDU zaproponowany w koncepcji projektu został oparty na modelu „uczenia się w działaniu” według cyklu D. Kolba, w którym efektywne uczenie się obejmuje: doświadczenie, refleksję, generalizowanie i zastosowanie. Nauczyciele specjaliści – uczestnicy projektu – przechodzą przez 3 etapy procesu szkoleniowego:

- ♦ e-learning oparty na samokształceniu;
- ♦ warsztaty – spotkania w trybie synchronicznym z ekspertami;
- ♦ interwencje – działania praktyczne w swoim środowisku pracy.

Tematyka szkoleń i dobór interwencji zostały zaproponowane w oparciu o zidentyfikowane wyzwania w zakresie udzielania wsparcia edukacyjnego, stojące przed szkołami i przedszkolami w aktualnym kontekście sytuacji społeczno-politycznej i oświatowej. Obszary tematyczne szkoleń obejmują 5 programów:

- ♦ Program 1. Wdrożenie do praktyki szkolnej metod diagnostycznych wspierających pomoc psychologiczno-pedagogiczną.
- ♦ Program 2. System wsparcia edukacyjno-specjalistycznego uwzględniający różnicowane potrzeby uczniów podczas zajęć lekcyjnych.

- ◆ Program 3. Ochrona zdrowia psychicznego, zapobieganie zaburzeniom psychicznym dzieci i młodzieży oraz oddziaływanie edukacyjno-specjalistyczne skierowane do uczniów.
- ◆ Program 4. Prowadzenie działań integracyjnych uczniów i ich rodzin z doświadczeniem migracji, w tym uchodźców z Ukrainy.
- ◆ Program 5. Budowanie pozytywnego klimatu szkoły/przedszkola.

W każdym programie proponowane są zoperacjonalizowane tematycznie działania w formie „interwencji”, które nauczyciele wdrażają i weryfikują w praktyce. Interwencje trwają od kilku tygodni do kilku miesięcy, w zależności od ich praktyczno-koncepcyjnej złożoności.

Wdrożenie praktyczne strategii wymaga każdorazowo adaptacji procedury do indywidualnego kontekstu szkoły/przedszkola: specyfiki problemu ucznia / rodzica / nauczyciela, stylu pracy nauczycieli, indywidualnej charakterystyki klasy/szkoły. Strategia sprawdzona w praktyce jest opisywana w raporcie, w którym jest miejsce na osobiste refleksje, propozycje zmian, nazwanie ryzyk zagrażających osiągnięciu celów.

Uczestnicy za zrealizowanie każdego etapu otrzymują mikropoświadczenie Odznaka+, które nosi tytuł „Wspieranie dostępności w edukacji”. Jest to cyfrowy dokument potwierdzający umiejętności w określonym obszarze, osiągnięte w oparciu o ustalone standardy. Stosowanie takiej formuły autoryzacji nabytej wiedzy, umiejętności czy kompetencji jest odpowiedzią na zmieniające się metody uczenia oraz wymagania rynku pracy, a stopniowalny system wydawania poświadczeń ma na celu podtrzymanie motywacji uczestników do przechodzenia przez kolejne etapy szkolenia, w których aktywność nauczyciela jest niezbędna.

Ścieżka przyznawania Odznak dla uczestników projektu ASA

NAUCZYCIEL DDU W DZIAŁANIA PROJEKTOWE JEST ZAANGAŻOWANY WIELORAKO:

- ◆ Jest szkolącym się w procesie doskonalenia zawodowego.

Przechodząc przez kolejne etapy szkolenia, nabywa nową wiedzę, umiejętności i kompetencje, które bazują na już posiadanych kwalifikacjach. W tym sensie nauczyciel uczestniczy w różnych formach doskonalenia: samokształceniu (e-learning), warsztatach, tutoring (superwizje), a także uczy się przez doświadczenie, realizując interwencje.

- ◆ Jest mentorem (szkolącym innych).

Realizując interwencje, które są zaprojektowane jako wsparcie doradczo-konsultacyjne, DDU prowadzi nauczycieli przedmiotowych w rozwiązywaniu problemów edukacyjnych, realizuje szkolenia rad pedagogicznych

z określonej tematyki (np. procedury postępowania w sytuacji doświadczenia kryzysu psychicznego).

♦ Jest udzielającym wsparcia.

W odpowiedzi na dostrzeżony problem ucznia podejmuje działania interwencyjne, np. poszukuje przyczyn trudności w uczeniu się, dokonując oceny funkcjonowania poznawczego za pomocą narzędzi diagnostycznych.

♦ Jest koordynatorem zespołu współpracujących nauczycieli na rzecz wspólnego celu.

Nauczyciel specjalista, bez względu na swój profil kompetencyjny (zarówno logopeda, psycholog, jak i pedagog), może być inicjatorem działania angażującego całą społeczność szkolną, np. realizując interwencję polegającą na nawiązaniu współpracy szkoły z organizacją społeczną w zakresie doskonalenia procesów edukacyjnych i wychowawczych.

♦ Jest badanym.

Nauczyciel specjalista bierze udział w badaniach naukowych jako badany, odpowiadając na pytania kwestionariuszowe dotyczące jego przekonań na temat edukacji uczniów ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi, swojej subiektywnej skuteczności w rozwiązywaniu problemów edukacyjnych. Jest również stawiany w symulowanych sytuacjach problemowych, do których proponuje rozwiązania (np. spadek motywacji uczennicy, która ma trudności w komunikacji w języku polskim; zachowania trudne ucznia w spektrum autyzmu).

♦ Jest badaczem.

Realizując wybrane interwencje, nauczyciel bierze udział w procesie ich ewaluacji. W zależności od typu interwencji polega ona na: udziale w wywiadzie fokusowym; badaniu socjometrycznym klasy przed i po wprowadzeniu kilku

miesięcznych działań zwiększających liczbę interakcji między uczniami o różnym pochodzeniu kulturowym; udostępnieniu formularzy ankiet nauczycielom, którzy przeszli szkolenie przez niego prowadzone itp.

♦ Jest refleksyjnym praktykiem.

W każdym etapie procesu doskonalenia nauczyciel specjalista może podzielić się refleksją, udzielić informacji zwrotnej. Namysłu nad swoim działaniem praktycznym dokonuje finalnie w opisowym raporcie końcowym, w którym może zwrócić uwagę na sukcesy, momenty trudne, zgłosić propozycje innych zastosowań strategii. Zaangażowanie uczestników wymaga motywacji, a jego poziom intensywności jest wysoki od wejścia do projektu aż do jego zakończenia. Zmienność i dynamika zadań, a także zbieżność z rzeczywistymi obowiązkami zawodowymi tej grupy nauczycieli powodują, że nie stanowią one dodatkowego obowiązku, tylko stają się narzędziem/sposobem w realizowaniu zadań z codziennej praktyki zawodowej.

♦ Jest autorem rekomendacji.

Nauczyciele specjaliści, którzy zgłoszą swoje opisy realizacji interwencji do konkursu, zostaną zaproszeni do współpracy przy tworzeniu publikacji zawierającej rekomendacje dla praktyki. Publikacja zostanie przekazana w otwartym dostępie. Tym samym mogą nadać swoim działaniom wymiar uogólniony, podnieść swoje poczucie sprawczości i kompetencji oraz realnie wpłynąć na pracę innych nauczycieli w całej Polsce.

♦ Jest odbiorcą wsparcia.

Nauczyciel DDU ma możliwość skorzystania z konsultacji specjalistycznych z zakresu psychoterapii i psychiatrii nie tylko w sytuacji problemu, który dotyczy dziecka/ucznia, lecz także swojej osobistej sytuacji zawodowej, w której może przeżywać stres, wypalenie zawodowe, objawy depresji, pogorszenia nastroju, lęk o własne zdrowie (wybrane przykłady z anonimowych raportów).

Profil kompetencyjny DDU

Wiedza	Umiejętności	Postawy
<ul style="list-style-type: none"> ◆ zna metody diagnostyczne wspierające pomoc psychologiczno-pedagogiczną ◆ zna rozwiązania metodyczne sprzyjające uczestnictwu uczniów o zróżnicowanych potrzebach edukacyjnych ◆ zna procedury reagowania na kryzys psychiczny wśród uczniów ◆ zna sposoby dostosowywania metod pracy do indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych ucznia oraz jego możliwości psychofizycznych 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ potrafi rozpoznać indywidualne potrzeby rozwojowe i edukacyjne oraz możliwości psychofizyczne uczniów lub wychowanków w celu określenia mocnych stron, predyspozycji, zainteresowań i uzdolnień uczniów lub wychowanków oraz przyczyn niepowodzeń edukacyjnych lub trudności w funkcjonowaniu uczniów lub wychowanków ◆ potrafi zidentyfikować bariery i ograniczenia utrudniające funkcjonowanie ucznia i jego uczestnictwo w życiu szkoły/przedszkola ◆ potrafi zaplanować interwencje w zakresie udzielania adekwatnego do potrzeb wsparcia dla dzieci/uczniów, rodziców, nauczycieli ◆ potrafi określać niezbędne do nauki warunki, sprzęt specjalistyczny i środki dydaktyczne, w tym wykorzystujące technologie informacyjno-komunikacyjne, odpowiednie ze względu na indywidualne potrzeby rozwojowe i edukacyjne oraz możliwości psychofizyczne ucznia 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ jest gotowy wspierać nauczycieli przedmiotowych w doborze metod, form kształcenia i środków dydaktycznych do potrzeb uczniów lub wychowanków ◆ wykazuje inicjatywę w zakresie udzielania wsparcia mentoringowego, konsultacyjnego nauczycielom przedmiotowym, organizując np. szkolenia, superwizje, doradztwo w miejscu pracy ◆ wykazuje gotowość do podejmowania działań na rzecz równego dostępu do edukacji ◆ wykazuje szacunek dla odmienności i różnorodności kulturowej, językowej, emocjonalnej czy intelektualnej uczniów ◆ promuje postawy włączające w całą społeczność szkolnej

